

Pravokutna struktura od žbuke u sjeveroistočnom dijelu iskopa (foto: M. Želle)

iskopa, za sada je nemoguće ustanoviti radi li se o ostacima nedovršene kapele koju je krajem 19. st. započeo graditi tadašnji grkokatolički župnik ili o nekome drugom graditeljskom objektu.

Kameni tlak prosječne širine otprilike 4 m, pronađen na površini oko kapele svete Petke, najvjerojatnije je nastao radi uređenja hodne površine oko kapele. Moguće je da je zatečena struktura bila supstrukcija popločenja, pri čemu je završni sloj mogao biti izrađen od većih ploča vapnenca, poput nekoliko uočenih na površini tlaka s južne strane kapele. Nalazi prikupljeni tijekom čišćenja površine kamenog tlaka datirani su između 17. i 19. st., pa je moguće pretpostaviti da on nije nastao prije 17. st. Iako taj zaključak ne datira nedvosmisleno i nastanak Svete Petke, doprinos je rješavanju njezina kronološkog opredjeljenja, jer na temelju dosadašnjih spoznaja ne postoje argumenti za stariju dataciju te sakralne građevine.

Pravokutna struktura načinjena od žbuke, pronađena tijekom ovogodišnjeg iskopavanja na sjeveroistočnom rubu iskopne površine, udaljena je od zidova Svete Petke otprilike 6 metara, a od ruba popločenja oko nje 2 m. Malobrojni nalazi prikupljeni pri čišćenju njezine površine upućuju na stariju dataciju – kasni srednji vijek, između 14. i 15. st. Unatoč činjenici da te datacije treba potvrditi podrobnom stručnom obradom nalaza koja će tek uslijediti, vrlo je vjerojatno da ta struktura zasad nepoznate funkcije ne pripada graditeljskoj cjelini kapele svete Petke.

Nakon konzultacija s nadležnim Konzervatorskim odjelom u Zagrebu, zaključeno je da se radi zimske zaštite kameni tlak oko kapele, kao i žbuka u sjeveroistočnom dijelu iskopa, pokriju građevinskim pokrivačem. Prije zatrpavanja, građevinskim pokrivačem pokriven je i dio zida pronađen u jednom od dvaju probnih rovova otkopanih u zapadnom dijelu čestice.

Literatura

Gervers-Molnár 1972 Vera Gervers-Molnár, A középkori Magyarországi rotundái, Budapest, 1972.

Kekić 1991 Nikola Nino Kekić, Kratki povijesni pregled župe Kalje, u: Žumberački krijes, Kalendar 1992, 1991: 38 – 66.

Želle 2007 Morena Želle, Lokalitet: Budinjak – kapela sv. Petke, HAG, 3/2006, Zagreb, 2007: 170 – 172.

Želle 2008 Morena Želle, Lokalitet: Budinjak – kapela sv. Petke, HAG, 4/2007, Zagreb, 2008: 184 – 186.

Želle 2009 Morena Želle, Lokalitet: Budinjak – kapela sv. Petke, HAG, 5/2008, Zagreb, 2009: 245 – 247.

Morena Želle

Summary

Continued rescue excavations at the site of the chapel of Saint Petka in Budinjak were undertaken during August and September 2011. The foundations of the chapel were discovered in 2006 and 2007. The chapel has a quadrefoil layout, which makes this sacral structure unique in Croatia. The absence of movable finds that belong to the period of building or using the Saint Petka Chapel makes the precise dating of this chapel rather difficult. The remains of a pressing stone were found around the chapel at a distance of about 4 metres which was probably construed for making a walking path round the chapel, while finds collected during the clearing of its surface can be dated to a period ranging from the 17th to the 19th centuries making it is possible to assume that it was not built before the 17th century. The find does not date the chapel itself. The rectangular structure made up of mortar is located approximately 6 m north-east of the walls of Saint Petka chapel, and based on the scarce pottery shards it can most probably be dated to the late medieval period, between the 14th and 15th centuries. In spite of the fact that the precise dating should be confirmed by a detailed expert analysis of the find, it can be assumed that the structure whose purpose is still unknown does not belong to the built complex of the Saint Petka chapel. At a distance of about forty metres from Saint Petka, two parallel exploratory ditches 35 m long and 0.8 m wide were excavated. Along with the collected shards of recent pottery and glass vessels, a bronze item (most probably a saint's medal) and two bronze coins from the 19th century, part of a wall made from semi-dressed stone connected with mort were also found. Given the limited surface of the cut, it is impossible to determine for the time being whether it represents the remaining part of the unfinished chapel which the then Greek-Catholic parish priest began building at the end of the 19th century or some other built structure.

Redni broj: 113

Lokalitet: Budinjak – nekropola

Naselje: Budinjak

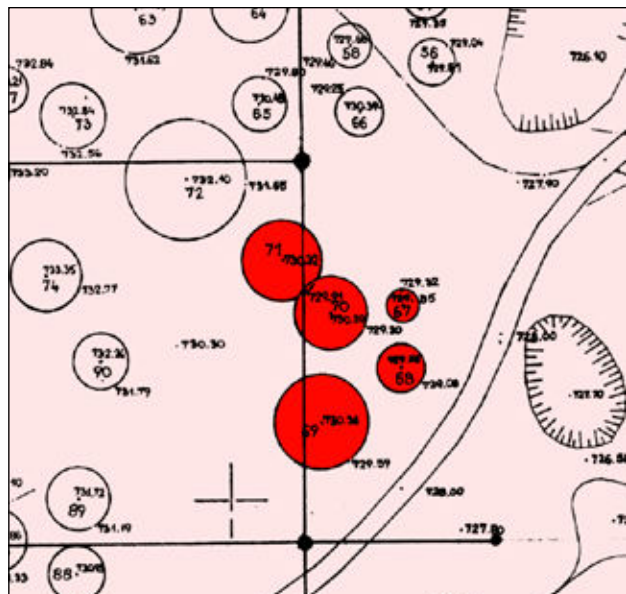
Grad/općina: Samobor

Pravni status: Z-1584

Razdoblje: P, NV

Vrsta radova: zaštitno iskopavanje

Tijekom lipnja i srpnja 2011. nastavljena su arheološka istraživanja na nekropoli Budinjak na Žumberku. Voditelj istraživanja bio je muzejski savjetnik – arheolog Muzeja grada Zagreba – Želimir Škoberne, a stručnu ekipu činili su i arheolozi: Morena Želle, Ivan Cvitković i Vladimira Pavić. U radovima su sudjelovali i Ivica Živko – restaurator,

Istražene površine 2011. godine

Miljenko Gregl – fotograf te dva studenta: Boris Bošković i Filip Franković. U istraživanju su sudjelovali i pomoćni radnici iz okolnih žumberačkih sela.

Veliko stariježeljeznodobno arheološko nalazište, otkriveno sredinom 80-ih godina 20. st., koje obuhvaća nekropolu i

gradinu pokraj sela Budinjaka, smješteno je u središnjem dijelu Žumberačke gore, 50-ak kilometara zapadno od Zagreba. Nekropola tumula (grobnih humaka) nalazi se sjeverno ispod gradine u Budinjačkom polju i rasprostire se na površini od oko 60.000 m². Geodetskim snimanjem ustanovljen je 141 grobni humak. Tom je broju poslije pridodano još desetak tumula. Tumuli su okrugli, različitih veličina te im promjer iznosi 5 – 20 m, a visina 0,50 – 2,20 m. Različitost ukopa na grobištu pokazuje promjene u načinu pokapanja tijekom nekoliko stoljeća. Svoje mrtve spaljivali su ili pokapali odjevene, pa i većina priloga koje sadrže grobovi pripadaju onovremenoj odjeći, nakitu ili oružju. Osim toga, stalne priloge čine posude za jelo, posude za piće i šalice, koje su stavljane u grobove kao popudbina za drugi svijet. Bogatstvo do sada pronađenih nalaza na nekropoli u Budinjaku svjedoči o ekonomskoj snazi stariježeljeznodobne populacije koja je živjela na budinjačkoj gradini. Ta je ekonomska snaga usporediva s onom najbogatijih željeznodobnih nalazišta s jugoistočnoalpskoga prostora. Nedvojbeno je da je na području Žumberka u starijem željeznom dobu Budinjak bio veliko regionalno središte, koje je odigralo važnu, a vrlo vjerojatno i dominantnu ulogu u formiranju kulturnog identiteta cijeloga kraja.

Tijekom 2011. ukupna istražena površina iznosila je neto 356 m². Istraženo je ukupno pet tumula: T. 67, T. 68, T. 70, T. 71 i oštećeni T. 69. Unutar nekropole grobnih humaka ta grupa tumula smještena je u istočnom dijelu nekropole, sjeverno od puta koji kroz budinjačko polje povezuje sela Budinjak i Bratelji.

Primjer halštatskih i novovjekih ukopa u tumulu 67; grobovi br. 1 – 7 novovjekni, a br. 8 – 10 halštatski

Gumb – privjesak s ušicom za ovjes

Dvodijelne dvopetljaste kopče

Crkva sv. Nedjelje

Tijekom istraživanja tumula bilo je dosta problema uzrokovanih korijenjem, koje je uvelike usporavalo iskopavanje i dodatno oštetilo grobove s nalazima. No, ove godine u tumulima su otkriveni nalazi koji nisu očekivani, barem ne u tolikom broju. Započevši istraživanje manjih tumula istočno od velikog oštećenoga grobnog humka 69, koji je zabilježen još 1986. prilikom geodetskog snimanja nekropole, pronađeni su brojni novovjekovni grobovi ukopani u

tumule. Ukopi u grobne jame bili su pravilne orijentacije, zapad-istok, u drvenim ljesovima. Za izradu ljesova nisu upotrebljavani željezni čavli, već su daske vjerojatno spajane drvenim klinovima. Pokojnici su ukopavani u odjeći, no svaki grob bio je na površini obilježen kamenom postavljenim iznad glave i nogu ukopanog pokojnika. Većina tog kamenja otkrivena je tek pri skidanju površinskog sloja, jer ih je humus pokrio tijekom godina. Novovjekovi grobovi u dobroj su mjeri oštetili ili potpuno uništili starije halštatske grobove, no ipak je bilo moguće istražiti i dokumentirati dio željeznodobnih ukopa u tumulima 67, 68 i 71, te prikupili keramiku iz uništenoga groba u tumulu 70.

U ovogodišnjem istraživanju pronađena su ukupno 33 groba, od kojih je 27 novovjekih, dok je šest grobova pripadalo starijem željeznom dobu. Halštatskoj kulturi treba pridodati i fragmente keramike iz uništenih ili djelomice oštećenih grobova iz tumula 67, 68, 70 i 71.

U novovjekim grobovima, osim sačuvanih ili djelomice sačuvanih kostiju, pronađeni su dijelovi odjeće pokojnika, poglavito gumbi i kopče s odjeće te više željeznih okova iznad stopala pokraj potkoljeničnih kostiju, najvjerojatnije dijelova obuće.

Halštatski su pak grobovi sadržavali keramičke i metalne priloge, dijelove halštatske nošnje (željezni i brončani nakit, pršljene, oružje) te grobnu popudbinu – lonca za piće i šalice.

Zbog gustoće i brojnosti novovjekih grobova, pretpostavljeno je postojanje sakralnog objekta u blizini, te je odlučeno da se istraži oštećeni tumul 69. Tumul je bio pravilnog oblika, Ø 20 m, dok njegovu visinu nije bilo moguće utvrditi zbog oštećenja. Na tom su tumulu pronađeni temelji crkve. Iako istraživanje crkve nije završeno, može se otprilike odrediti njezina veličina i oblik. Lađa crkve pravokutna je oblika, s apsidom s istočne strane. Aproximativna je veličina 13x7 m. Nastavkom istraživanja definirat će se apsida i tada će se spoznati njezine točne dimenzije. Uz zidove je pronađeno i dosta pokretnog materijala; kamene profilacije, čavli, keramika, žbuka i sl. Ustanovljeno je da ukapanje oko crkve započinje uza zidove i širi se kružno oko crkve.

Ovogodišnja istraživanja budinjačkog lokaliteta upotpunila su saznanja o budinjačkoj halštatskoj nekropoli. Pronađeni željeznodobni nalazi pripadaju ranohalštatsko-željeznom horizontu, samim počecima starijeg željeznog doba, pa će upotpuniti saznanja o začecima halštatske kulture i pridonijeti boljem poznavanju materijalne kulture 8. – 7. st. pr. Kr. Jubilarni šematizam Križevačke biskupije bilježi na području sela Budinjaka dvije crkve. Prvu – crkvu sv. Petke iznad sela, i drugu – crkvu sv. Nedjelje u budinjačkom polju. No, i legenda o Budinjačkom polju zabilježena u „Arhivu za povjesnicu Jugoslavensku” u drugoj pol. 19. st. kazuje da su ljudi danju gradili crkvu u polju, koju su im „mali zločesti” ljudi po noći rušili, ali zahvaljujući upornosti stanovništva crkva je na kraju sagrađena. Nedvojbeno je da su pronađeni ostaci crkve sv. Nedjelje u polju s novovjekim ukopima oko crkve.

Ukapanjem grobova oko crkve, koji su na površini označavani kamenjem, nekadašnji žitelji Budinjaka i okolice označavali su mjesto i veličinu groba. Grobovi su ukopavani jedan blizu drugog i pravilne su orijentacije. Prilikom

Brončano-željezna čvorasta fibula, željezna ogrlica i dvije staklene perle iz tumula 68

Nakon iskopavanja kamene ploče kojima su označavani grobovi vraćene su na mjesta ukopa.

izbora ukopnog mjesta nisu pravili razliku između ravnog terena ili tumula, nego su redom ukopavali u zemlju, bez obzira na konfiguraciju terena. Analiza svih priloga iz tih grobova i njihova komparacija omogućit će konkretniji uvid o vremenu ukopa, no i sada se može pretpostaviti vrijeme kada je započelo ukopavanje. Na području sela Budinjaka poznata su tri novovjeka groblja. Prvo, suvremeno, nalazi se tristotinjak metara istočno od crkve sv. Petke iznad Budinjačkog polja. Na tome mjestu ukapanja su započela sredinom 19. st. Drugo je bilo smješteno na istočnom rubu halštatske nekropole, pravokutnog oblika, ograđeno ogradom i jarcima. To je groblje prestalo biti u funkciji najvjerojatnije kada su započeli ukopi na spomenutom suvremenom groblju.

Novootkrivena nekropola zasigurno je najstarije novovjeko grobište u Budinjaku. Gumbi – privjesci s ušicom za ovjes i dvodijelne dvopetljaste kopče s kukom i ušicom, ponajčešći su prilozi iz grobova.

Iako su gumbi – privjesci poznati još od kraja 10. st. upotrebljavaju se sve do kraja srednjeg vijeka, a u Dalmaciji zapažaju se i u inventaru ranog novog vijeka. Dvodijelne dvopetljaste kopče s kukom i ušicom pripadaju nošnji kasnog srednjeg vijeka i rijetko su starije od sredine 15. st., a česte su u ranijem 16. st., ali i u grobovima ranog novog vijeka, od sredine 16. do potkraj 18. st.

Uzimajući u obzir način ukopa, nedostatak novca i medaljica u grobovima te okvirne datacije najčešćih grobnih

priloga i povijesne izvore, to se grobište treba vezati uz najranija naseljavanja uskoka na Žumberku i okvirno ga datirati od 16. do početka 18. st. Vjerojatno će nastavak istraživanja crkve i novovjeke nekropole potvrditi izneseno mišljenje, a prezentacija tih nalaza obogatiti već postojeći arheološki park „Stazu kneževa” novim spoznajama.

Želimir Škoberne, prof.

Summary

In the course of 2011 archaeological excavations were continued at the necropolis Budinjak in Žumberak. The extensive Early Iron Age archaeological site, discovered in the mid 1980s, which includes the necropolis and hill fort in the vicinity of the village Budinjak, is located some 50 km west of Zagreb. The tumuli necropolis (grave mounds) is distributed over an area of approximately 60.000 m². During this year's excavations a total of 33 graves was discovered, of which 27 were from the post-medieval period while six of them belonged to the Early Iron Age. The pottery shards found in the destroyed or partly damaged graves from tumuli 67, 68, 70 and 71 should be attributed to the Hallsstatt culture. In the post-medieval graves, in addition to preserved or partly preserved bones, parts of the deceased person's clothing were found, in the first place buttons and buckles from clothes. The foundations of a church were discovered on tumulus 69. Although the excavation of the church has not been completed, its size and shape can be approximated. The nave of the church is rectangular in shape with an apse on its east side. The approximate dimensions are 13 x 7 m. New finds on the Budinjak necropolis and their in situ presentation will enrich the existing archaeological park „The Trail of Princes” with new insights.

Redni broj: 114

Lokalitet: Budinjak – spilja Židovske kuće

Naselje: Budinjak

Grad/općina: Samobor

Pravni status: Z-1584

Razdoblje: SV/NV

Vrsta radova: probno iskopavanje

Tijekom listopada 2011. pokusno je istražena spilja Židovske kuće kod sela Budinjaka u središnjem dijelu Žumberka. Spilja se nalazi u obuhvatu zaštićenoga stariježeleznodobnog arheološkog lokaliteta Budinjak, na k.č. 120, k.o. Budinjak. Stručna voditeljica istraživanja bila je Morena Želle iz Javne ustanove „Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje”, a članovi stručne i tehničke ekipe Tatjana Vujnović, Ivana Ilijaš, Nikolina Vuglešić i Boris Bošković. Voditelj projekta je Javna ustanova „Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje”, a istraživanja su financirana sredstvima Zagrebačke županije. Radovima je obuhvaćena površina od 2 m², s prosječnom dubinom iskopa od otprilike 40 cm.

Pokusna iskopavanja u spiljama dio su programa sustavnog arheološkog istraživanja speleoloških objekata